

OD VZPOMÍNEK K LEGENDÁM

ROZHOVOR SE ZDEŇKEM BAUEREM NEJEN O KLUBU ZVÍDAVÝCH DĚTÍ

Zdeňka Bauera jsem poprvé spatřil na konferenci *Fenomén Foglar z hlediska vědy o náboženství*, která se konala na jaře roku 2017. Já vzorně seděl se zatajeným dechem v zadní lavici, on přednášel. Až později jsem se dověděl, že na poli foglarovského bádání není žádným nováčkem. Již v roce 2010 stál jako vydavatel u zrodu výjimečné knihy *Mýtus zvaný Stínadla* tajemného Miloše Dvorského, letos se vytyčil (již jako autor i vydavatel v jedné osobě) se zásadním příspěvkem do foglarovsko-badatelského světa – knihou *Klub zvědavých dětí*. To mě již nemohlo nechat chladným a poprosil jsem Zdeňka Bauera o rozhovor.

Přišlo mi, že kniha Klub zvědavých dětí přišla na svět tak trochu nenápadně, doslova ve stínu jiné foglarovsky laděné knihy RŠ a jejich úžasná nová dobrodružství, byť jde samozřejmě o zcela jiný žánr. Při čtení KZD jsem však nabyl silného dojmu, že cíloví čtenáři by zdaleka nemuseli být jen z početně omezené skupiny foglarovských badatelů. Fungování mládežnických organizací v protektorátu je přece velké téma, proč tedy ta skromnost?

To je trochu složitější otázka. Abych ale nezabíhal do zbytečných detailů: Podstatným faktorem je, myslím, to, že nejsme komerční nakladatelství. Tým lidí, který mám kolem sebe, primárně zajišťuje rešeršní a redakční služby široké mezinárodní klientele. To je naše živobytí. S vydáváním knih jsme vlastně začali shodou okolností. V roce 2008 mě jeden kamarád požádal, zda bych mohl posoudit jeho zápisky z vandru po Afghánistánu. Text jsme mu standardně redakčně upravili. Když následně projevil zájem o knižní vydání, ujali jsme se toho. A od té doby v tom lítáme.

Ročně vydáme jednu nebo dvě knihy a když nevydáme žádnou, vůbec nic se neděje. Knihy nám totiž žádný smysluplný zisk negenerují. Veškeré náklady si hradíme sami, případně ve spolupráci s klientem. Nemáme žádné dotace. Z toho také plyne, že propagace našich titulů může narážet na finanční i personální limity. Za své spolupracovníky ovšem musím říci, že úplně neviditelní nejsme a kolikrát jsme sami překvapeni, kdo všechno se o našich knihách dozví.

Výzva „Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré...“ přivábila i Zdeňka Bauera. Autor fotografie: Will

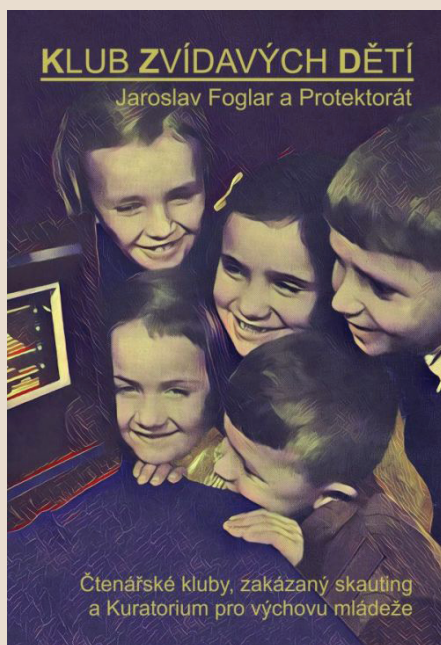
Zkuste našim čtenářům popsat, jak vlastně celá kniha vznikala. Dle toho, co jsem zaslechl, mám pocit, že samotná její cesta od nápadu k realizaci musela být velkým dobrodružstvím.

Nápad zveřejnit tiskem dodnes nevydanou foglarovku s patnácti příběhy *Klubu zvědavých dětí* byl dílem okamžiku na jedné z redakčních porad

na jaře roku 2017. V té době jsme na žádost pana Dvorského připravovali třetí, značně rozšířené vydání knihy *Mýtus zvaný Stínadla*. Do toho jsem byl já osobně požádán o referát na konferenci Jaroslav Foglar z hlediska vědy o náboženství. Obojí si vyžadovalo znovu se hlouběji ponořit do foglarovské historie. Z hlubin našich archivů jsme vytáhali staré a nevyužité texty, včetně KZD.

Hovoříme o době, kdy ještě neexistovala dohoda mezi SNJF a nakladatelstvím Albatros, takže nám přišlo jako užitečný počin zkusit se nabídnout k vydání neznámé foglarovky. Z obsahu jednotlivých scénářů bylo zřejmé, že nepůjde o knihu pro mladé čtenáře, ale spíše pro foglarovské fajnšmekry. Bylo také nutné připravit krátký doslov, vysvětlující okolnosti vzniku původních scénářů. Jakmile jsme získali ústní souhlas SNJF, pustili jsme se do práce.

Když bylo po několika měsících vše téměř hotovo, ukázalo se, že situace ze strany SNJF se podstatně změnila. Stáli jsme tak před otázkou, zda celý projekt odložit nebo ho od základu přepracovat a vytěžit z něj, co půjde. Nové rešerše a ověřování sice zabraly

další měsíce práce, souhrnně ale myslím, že výsledná podoba je nesrovnatelně zajímavější než původně zamýšlená kniha. Taký tedy stála mnohem více úsilí a peněz. Naše analýza plasticky zachycuje řadu okolností Foglarovy činnosti během protektorátu, nikoli pouze jeden segment jeho tvorby.

Pro ty čtenáře, kteří si na knihu teprve brousí zuby, zkuste prosím vypíchnout nějaké zásadní nové informace, které text přináší, ať už se týkají samotné osoby JF či širších dobových souvislostí.

Myslím, že hned na začátku knihy čtenář zaznamená dost výrazný posun v dosavadním chápání pojmu *časopisecký klub*. Jejich alternativy totiž už před Foglarem existovaly v některých školách, při školském rozhlasu a také při sportovních klubech, kde se Jestřáb v prvopočátku zřejmě nejvíce inspiroval. Kdo chce atmosféru doby pochopit ve všech souvislostech, tomu ovšem doporučuji přečíst si souběžně s tím i příslušné pasáže třetího vydání Dvorského knihy *Mýtus zvaný Stínadla*. Jedna i druhá kniha tvoří část skládačky a kompaktní obraz dostane jen ten čtenář, který má po ruce obě.

Při výpovědích pamětníků se prý historici často potýkají s problémem, zda si dotyční pamatují dávné skutečnosti opravdu přesně, či si je ohlodané zubem času tak trochu (byť nevědomky) nepřizpůsobili. Dobové dokumenty tak mohou přesněji odrážet historickou realitu.

Prakticky žádný dokument vám neposkytne ucelený pohled na určitou událost. Představa, že nějaký archivní dokument s kulatým razítkem obsahuje krystalicky čistou pravdu, je mylná. Ke každé dobové písemnosti je třeba přistupovat kriticky a po dobré odborné přípravě. Každý dokument má také trochu jinou hodnotu. Jinak se musíte dívat na zprávu obecního četníka, jinak na zápis matrikáře, jinak na memorandum politicky angažovaného ministerského předsedy a tak dále. Dvojnásobnou obezřetnost je třeba mít k produkci veškerých státních orgánů z let 1939–1989. Značně zavádějící mohou být novinové zprávy a velký dezinformační potenciál mohou představovat dobové fotografie a filmové záběry.

Faktem je, že z věcného hlediska mohou být archiválie spolehlivější než selektivní vzpomínky. Lidská paměť není digitální záznamník. Naše dnešní vzpomínky jsou modifikací skutečnosti, přání a fantazie. I nám už se třeba stalo, že

se ozval pamětník, který Foglara dobře znal a tvrdil, že to či ono se stalo jinak. Když jsme ale vyprávění konfrontovali s dobovými dokumenty, řadu vzpomínek jsme museli odmítnout jako obyčejné legendy. Lze se třeba dočíst, že na Táboře psanců (1940) nebyl vztyčen vlajkový stožár. Celá řada dobových fotografií ale dokazuje pravý opak. Takže to asi celé bude složitější...

Na druhou stranu právě pamětník je schopen vám zprostředkovat i osobní dobovou atmosféru, včetně údajů, které odjinud nevyčtete. Dobrá historická práce by se tedy měla vyznačovat pečlivým kritickým vyhodnocením jednotlivých zdrojů. Především u klíčových a uzlových údajů by se měl badatel pokusit o triangulaci, tj. prozkoumat, jak uvedenou událost popisuje více odlišných zdrojů. Opřít se můžete o ty části příběhu, ve kterých panuje shoda. Poctivost, erudice a dobrá znalost souvislostí vám pak pomůže odhalit většinu chybných údajů. Hypotézám se samozřejmě nevyhnete. Touhou každého badatele by však mělo být je minimalizovat a s vývojem dalšího poznání na svých původních závěrech netrvat.

Poopravil byste – na základě nabytých informací – v něčem samotného Jaroslava Foglara a jeho výpovědi k létům protektorátním?

Klub zvědavých dětí uvádí na pravou míru různé tradované legendy. Například „o zákazu *Mladého hlasatele*“, „o zákazu táboření v době okupace“ nebo „o předčasném ukončení Tábora psanců“. Skutečnost totiž byla trochu jiná. Foglar a protektorátní rozhlas, Foglar a Kuratorium pro výchovu mládeže, to jsou témata, která jsou v knize podrobně rozepsána vlastně úplně poprvé. Vždyť doposud byl protektorát v mnoha Foglarových životopisech odbyt několika málo větami. Nyní vidíme, že čas byl tehdy tak nabitý událostmi, že i v krátkém životopisu by měly Foglarovy aktivity za okupace zabrat několik odstavců. Memoárový *Život v poklusu* uvádí výhradně ty vzpomínky, na které Foglar chtěl vzpomínat. Často jsou navíc uváděny na přeskáčku, takže laický čtenář může snadno ztratit pojem o čase. Posledním výrazným okamžikem, který zůstává v mysli, je zřejmě konec *Mladého hlasatele*. Pak začíná temné období, následuje vyloupení vlastní klubovny a o pár stránek dál se už blíží konec války.

Při takhle rychlé jízdě se ovšem ztrácí množství zásadních životních okamžiků. Uvědomme si, že Foglarovi je cca 33 až 38 let a je na vrcholu svých sil. Do hry se tak s naší knihou vrací i řada důležitých osobností, které s Foglarem pravidelně přicházely do pracovního styku a spolu- vytvářely jeho životní okolnosti.

*Ustaraný Jestřáb s chlapci na fotografii z oddílové kroniky 1943/1944. Repro z knihy *Klub zvědavých dětí* (2018)*

Například rozhlasový redaktor Bedřich Pěkný, mladičká kuratorista František Smrček, dále významný kuratorista František Teuner a mnozí jiní. Definitivně se nám také podařilo zmapovat poválečné osudy Jury Moravce a v knize o tom uvádíme alespoň základní fakta.

Jak byste v tomto světě posuzoval beletristické zpracování Lubomíra Kubíka? Dokážete zpětně po vydání KZD zhodnotit, do jaké míry je Kubíkův Jestřábí let věrohodný, nebo zda je zde tzv. autorské licence již příliš?

S panem Kubíkem jsem opakovaně hovořil. Zajímaly mě zdroje některých jeho závěrů. Pokaždé se žel potvrdilo, že publikoval směsici dezinterpretací a fantazie. On třeba tvrdí, že se Foglar už před válkou znal s Gézou Včeličkou a nechal si od něj vyprávět o pražském Františku. Všechny známé údaje přitom hovoří opačně. Kde tedy pan Kubík takovou informaci vzal? Vysvětloval nám, že jeden jeho známý má jiného známého, kterému někdo vyprávěl, že Včeličku za první republiky na jeho chatě údajně párkrát navštívil nějaký skaut. – Skutečně, přesně takhle nám to popisoval! – Čili my ani nedokážeme potvrdit, zda nějaký skaut Včeličku vůbec někdy navštívil, ale pan Kubík už rovnou domýšlí jeho jméno.

Výsledkem takového ignorování základních pravidel badatelského řemesla pak nemůže být nic jiného než kniha plná zavádějících informací. Vyřešit tento nedostatek tím, že se dílo označí za beletristické, není dle mého soudu dostačující. *Jestřábí let* na celé řadě míst ignoruje historická fakta a rozhodně nejde jen o drobné historické nepřesnosti. Proto je velká škoda, že hned na titulní stránce není přiznání: „Toto je literární fikce.“ Takhle kniha čtenáře zbytečně mate. Souběžně totiž používá celou řadu pravdivých údajů. Běžný čtenář pak není schopen rozlišit, co je fikce a co je pravda.

Pořád mi vrtá hlavou uváděná Foglarova „apolitičnost“. Nejen v KZD je uváděn jeho veliký zájem o mnohé záležitosti, zajímavosti z přírody, vědy, ale i techniky, které bohatě využíval pro redaktorskou práci.

Proč ale zájem o politiku (a tím tedy o celou společnost) byl tak upozaděný? Osobně právě jeho dodnes kontroverzně chápanou spolupráci v kuratorních časopisech spatřuji zejména jako důsledek nezájmu o věci veřejné, které doslova kontrastují se zájmem o vše ostatní. Máte pro to vy nějaké vysvětlení a bylo tomu skutečně tak?

Jiný byl Foglar z meziválečné republiky, jiný byl Foglar z let okupace a úplně odlišný v pozdějších letech. Člověk se během let mění. Vlivem okolností i duševním rozhledem. Foglar meziválečný vycházel z republikánského školství, které chtělo z mladých lidí vybudovat zodpovědné a čestné občany. Povyšene se dívalo na staré pořádky. Právě z tohoto rámce vycházejí hlavní Foglarovy výchovné teze. Byla to tak trochu pedagogická avantgarda. Svojsíkův Junák vyznával ideály meziválečné republiky a hájil je i Foglar. Dokonce se zapojoval do propagace branné výchovy. Už tehdy ale platilo, že se nezapojoval do politikaření jednotlivých stran.

Mnichov ukázal, že mnohé z meziválečných ideálů byly jen krásnou fikcí. Foglara navíc zklamal nejen politický vývoj, ale i politikaření uvnitř Junáka. Zároveň se začalo ukazovat, jak výrazně dokáže být politicky nesmírně naivní. Když dostal nabídku k publikování, skoro se ani neptal, kdo za tím projektem stojí. Žil v představě, že když jde o projekt pro mládež, bude to automaticky „all right“. S tímto postojem se v totalitních společnostech musel samozřejmě dříve či později popálit.

Mládež ovšem nikdy nevedl k politickým postojům také proto, že cesta, kterou vytyčili jeho zálesáčtí předchůdci E. T. Seton, R. W. Emerson nebo H. D. Thoreau, byla výchova přírodou. O politice neměli valné mínění. Příběh o tom, jak Thoreau odmítl z důvodu svědomí platit státu daně, dokud z nich bude financována válka, je ostatně dobře známý. Proto i Foglar svou misi mezi mládeží definoval jako náboženství. Zaměřoval se na mravní stránku občanství a do politiky se snažil nemíchat. Cítil, že politika funguje podle principů, které s jeho ideály nesouzní.

Foglar se o politiku zajímal jako laický občan, který žije v určitém státě. Četl noviny, poslouchal rozhlas, vadila mu sociální nerovnost. Takové zmínky najdeme v jeho denících i v rozhovorech, které poskytl. Rozhodně tedy nelze tvrdit, že se nezajímal o věci veřejné. Politikaření a různé formy politického pokrytectví ale skutečně považoval za součást toho světa dospělých, ke kterému patřit nechce. Kdo by chtěl tento Jestřábův postoj pochopit lépe, měl by si, myslím, přečíst například slavnou knihu *Walden – Život v lesích*, kterou Foglar zmiňuje ve sbírce *Z Bobří hráze*. Pro porozumění Foglarovu pečovatelskému a obětavosti je dobré číst biblická evangelia. Řadu souvisejících otázek pak řeší studie *Jaroslav Foglar a jeho náboženství*, která vyjde v blízké době.

Plánujete vydání nové knihy doslova foglarovsky utajeného Miloše Dvorského, nazvanou Foglarovská tajemství. Co ale

Reklama na časopis Správný kluk, otištěná roku 1943 ve Zteči. Repróza z knihy Klub zvědavých dětí (2018)

Z ČINNOSTI NAŠÍ MLÁDEŽE

Snímek archiv Kuratoria.

Kuratorium pro výchovu mládeže počíná od 7. července vydávat pro všechny české chlapce ve věku od 10 do 14 let nový časopis „Správný kluk“. Bude vypraven tak, aby byl přístupný každému chlapci a aby se líbil. Hoši zde najdou povídky, reportáže o tom, co se mezi nimi děje, sportovní román, vyprávění známých sportovců, kreslené příběhy, hádanky, různé veselé a poučné příběhy atd. Již v prvním čísle jsou vypsány dvě soutěže: Správný kluk bude vycházet každou druhou středu. Časopis vede red. F. Smrček s hlavním spolupracovníkem red. Foglarem.

Miloš Dvorský a Klub zvědavých dětí, nepřispěl při tvorbě textu i on svou troškou do mlýna? Současně vás poprosím o informace k plánované knize – co mohou čtenáři od knížky očekávat a kdy se jim dostane do rukou?

Miloš Dvorský nemá s knihou *Klub zvědavých dětí* absolutně nic společného. Spolupráce na jeho publikacích funguje zcela opačně. U knih *Mýtus zvaný Stínadla* a *Foglarovská tajemství* bylo naším úkolem prověřit, ozdrojovat a doladit původní autorův manuskript. Naproti tomu publikace KZD je výhradně naší prací. Pokud je snad syntaxe textu obou zmiňovaných publikací tu a tam podobná, je to prostě proto, že knihy pana Dvorského rediguje stejný tým lidí.

Pokud jde o knihu *Foglarovská tajemství*, mohu slíbit, že přinejmenším některé kapitoly obsahují informace, které jsou naprosto neznámé, a ověřit je nebo dohledat, stálo opravdu velké úsilí. Ve stávající podobě má kniha 13 kapitol, což nevím, zda bude zachováno. Řekněme ale, že osm z nich bude opravdu revolučních a budou obsahovat množství naprosto neznámých údajů ze života Jaroslava Foglara nebo lidí z jeho okolí. Pět kapitol se naopak věnuje často frekventovaným námětům, autor je však předkládá synteticky a dochází k mnoha zajímavým zpřesněním. Něco z toho budou spíš foglarovské zajímavosti, jindy naopak zásadní příspěvky, které nás možná donutí některé dosavadní poznatky zcela přeformulovat. O to se ale snažíme v každé knize.

Autor pro tuto svou, v pořadí druhou knihu, v nadsázce navrhoval slogan: „Při čtení vám překvapením

polezou oči z důlků a průběžně vám bude dolů padat brada.“ Naštěstí na něm netrval, protože takové chvástání by přes kolektivní redakční souhlas stejně neprošlo. Chci říci, že bych zde nerad vyvolával nadměrná očekávání; v knize *Foglarovská tajemství* budou ale skutečně mnohé věci úplně nové nebo už dlouho dokonale zapomenuté.

Vaše nakladatelství stojí za foglarovskými počiny, o kterých se rozhodně nedá říci, že by byly šity horkou jehlou. Ba naopak, je za nimi vidět množství odborné a podrobné práce, která by dle mého názoru nebyla možná bez osobního zájmu na daném tématu. Nabízí se proto otázka, jaký vy osobně máte vztah k Jaroslavu Foglarovi a jeho dílu? Býval jste v „tom správném chlapeckém věku“ jeho čtenářem?

Dodnes si živě vybavuji ten okamžik, kdy jsem přibližně v deseti letech od kohosi ze svých spolužáků získal jeden z výtisků sešitu *Rychlé šípky*, vydaného PULSem Ostrava. V socialistické šedi první poloviny osmdesátých let 20. století to bylo mimořádné oslnění. Mírně zažloutlý papír voněl dobrodružstvím a starými časy, prožitky papírových kluků byly tak autentické, jako by je prožívali v tom okamžiku, kdy jsem je četl. Postupně se mi podařilo získat i jejich ostatní sešity a taky dvě tři foglarovky. V závěru osmdesátých let začaly vycházet i oficiálně. To už také ale končilo období mého chlapectví. Tu a tam sice foglarovská témata probleskovala mým životem i v následujících letech.

Pokud však došlo k nějakému setkání „po letech“, bylo to teprve ve chvíli, kdy k nám do redakce

vstoupil kteréhosi dne s fasciklem svých poznámek a výstřižků pan Miloš Dvorský. Tehdy jsme si začali uvědomovat, nejen já, ale i někteří mí kolegové, že Foglar ovlivnil naše životy více, než jsme si možná mysleli, a že je na čase splatit část svého dluhu.

Rozhovor vedl Vojtěch Hanuš

Autor fotografie: Petr Molka

Zdeněk Bauer (1974, Praha) už téměř dvacet let působí jako komunikační konzultant, editor a nakladatel. Značnou část pracovních aktivit mu zabírá komerční činnost pro různé subjekty z akademické, privátní i veřejné sféry.

Protože však nejen chlebem živ je člověk, snaží se investice do ryze výdělečné činnosti kompenzovat v rámci různých vzdělávacích a osvětových projektů. Lákají ho témata, která v sobě mají určitou nadčasovost a společenský přesah. K takovým řadí také svou spolupráci na několika foglarovských projektech.

NA STOPĚ napsal a nakreslil: Modlec